

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΣΤΕΓΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΚΑΤΑ

ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αρ. 1295/10)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

9 Ιουλίου 2015

Η απόφαση αυτή θα καταστεί οριστική υπό τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να επέλθουν αλλαγές ως προς τη μορφή.

Στην υπόθεση Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), συνεδρίασε σε Τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση :

Isabelle Berro, *Πρόεδρος,*

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος,

Erik Møse, *Δικαστές,*

Και με τη σύμπραξη του Søren Nielsen, *Γραμματέα Τμήματος,* ,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο στις 26 Μαΐου 2015,

Εξέδωσε την παρούσα απόφαση που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή :

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 1295/10) την οποία ασκήσανε κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας ένα σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και επτά Έλληνες πολίτες, τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στο Παράρτημα (« οι προσφεύγοντες »), οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 10 Δεκεμβρίου 2009 δυνάμει του άρθρου 34 Σύμβασης προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών (« η Σύμβαση »).

2. Τους προσφεύγοντες εκπροσώπησε μια Μη-Κυβερνητική Οργάνωση, το Ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι, που εδρεύει στα Γλυκά Νερά. Η Ελληνική Κυβέρνηση (« η Κυβέρνηση ») εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο της, τον κ. Β. Κυριαζόπουλο, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται ιδίως παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης.

4. Στις 30 Αυγούστου 2012, η προσφυγή κοινοποιήθηκε στην Κυβέρνηση.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟ ΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

A. Το πλαίσιο της υπόθεσης

5. Στις 12 Ιουνίου 1990, τα μέλη της προσωρινής διοίκησης του Σωματείου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα «*Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού*», που ισχυρίζονταν ότι είναι «μακεδονικής» εθνικής καταγωγής και ότι έχουν «μακεδονική εθνική συνείδηση» αποφάσισαν να προσφύγουν στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Φλώρινας με αίτηση εγγραφής του σωματείου τους δυνάμει του άρθρου 79 του Αστικού Κώδικα. Η αίτηση αυτή απορρίφθηκε από το Πολυμελές Πρωτοδικείο Φλώρινας, και η εν λόγω απόφαση επικυρώθηκε εν συνεχεία από το Εφετείο Θεσσαλονίκης και τον Άρειο Πάγο (απόφαση της 16^{ης} Μαΐου 1994). Τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αναφέρονται αναλυτικά στην απόφαση *Σιδηρόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα*ς (10 Ιουλίου 1998, §§ 7-13, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-IV). Με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο συμπέρανε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης, λόγω της απόρριψης της αίτησης εγγραφής του προαναφερθέντος σωματείου (*προαναφερθείσα Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 47).

B. Τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση προσφυγής

6. Στις 19 Ιουνίου 2003, οι υπό αριθμό 2-8 προσφεύγοντες αποφάσισαν να συστήσουν εκ νέου με άλλα άτομα το σωματείο «*Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού*» το εδώ πρώτο προσφεύγον σωματείο.. Η έδρα του σωματείου ορίστηκε στη Φλώρινα. Σύμφωνα με το καταστατικό του προσφεύγοντος σωματείου, οι σκοποί του ήταν: α) η πολιτιστική, πνευματική και καλλιτεχνική ανάταση των μελών του και η ανάπτυξη ενός πνεύματος συνεργασίας, αλληλεγγύης και αγάπης μεταξύ αυτών, β) η πολιτιστική αποκέντρωση και διατήρηση πνευματικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων και παραδόσεων καθώς και των μνημείων τον πολιτισμού αυτού, και γενικότερα, η προώθηση και η ανάπτυξη του μακεδονικού πολιτισμού, η διατήρηση και ανάπτυξη της μακεδονικής γλώσσας, και γ) η προστασία του φυσικού και πολιτισμικού

περιβάλλοντος της περιοχής. Κατά τους προσφεύγοντες, οι αναφορές που γίνονταν στο καταστατικό του σωματείου στη «μακεδονική» γλώσσα και πολιτισμό ήταν σύμφωνες με την προαναφερθείσα απόφαση *Σιδηρόπουλος και λοιποί*.

7. Στις 24 Ιουλίου 2003, το προσφεύγον σωματείο, το οποίο εκπροσωπούνταν από τους άλλους προσφεύγοντες ως μέλη της προσωρινής διοικούσας επιτροπής, ζήτησε δυνάμει του άρθρου 79 του Αστικού Κώδικα την καταχώρισή του με την επωνυμία «Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού» ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Φλώρινας

8. Στις 19 Δεκεμβρίου 2003, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Φλώρινας εξέτασε την αίτηση υπό το πρίσμα των άρθρων 12 του Συντάγματος και 78-80 του Αστικού Κώδικα και την απέρριψε. Έκρινε ότι οι όροι «μακεδονικός πολιτισμός» που αναφέρονταν στο καταστατικό του αιτούντος σωματείου μπορούσαν να προκαλέσουν σύγχυση ως προς το περιεχόμενό του. Ειδικότερα, το Πολυμελές Πρωτοδικείο έκρινε ότι το καταστατικό του αιτούντος σωματείου υπαινισσόταν την ύπαρξη ενός δήθεν αυτόνομου από εθνολογικής πλευράς «μακεδονικού» πολιτισμού. Ωστόσο, κατά το Πολυμελές Πρωτοδικείο, ο όρος «μακεδονικός» δεν μπορούσε να χρησιμοποιείται παρά μόνο με την ιστορική ή γεωγραφική του έννοια. Υπό την ιστορική του έννοια, ο όρος αυτός αποτελούσε τμήμα του ελληνικού πολιτισμού, ενώ σε γεωγραφικό επίπεδο, το καταστατικό του αιτούντος σωματείου δεν διευκρίνιζε σε ποιο τμήμα της περιοχής της Μακεδονίας αναφέρονταν, καθώς αυτή καθορίστηκε μετά τους βαλκανικούς πολέμους. Κατά το δικαστήριο, αυτή η ασάφεια ως προς τη χρήση του όρου «μακεδονικός» ενισχυόταν αντίστοιχα από τη χρήση των όρων «μακεδονική γλώσσα» στο καταστατικό και στον τίτλο του αιτούντος σωματείου. Το Πολυμελές Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα στοιχεία αυτά μπορούσαν να προκαλέσουν σύγχυση τόσο όσον αφορά τα κράτη που θα είχαν σχέση με το αιτούν σωματείο στην άσκηση των δραστηριοτήτων του όσο και για τα άτομα που επιθυμούσαν να γίνουν μέλη του. Προσέθετε επίσης ότι υπήρχε κίνδυνος για τη δημόσια τάξη, καθόσον η ύπαρξη του αιτούντος σωματείου μπορεί να τύγχανε εκμετάλλευσης από όσους ήθελαν να προωθήσουν τη δημιουργία ενός «μακεδονικού έθνους», το οποίο δεν υπήρξε ποτέ ιστορικά (απόφαση αρ. 243/2003).

9. Στις 15 Σεπτεμβρίου 2004, το προσφεύγον σωματείο, εκπροσωπούμενο από τους άλλους προσφεύγοντες –μέλη της προσωρινής του διοίκησης άσκησε έφεση. Υποστήριξε μεταξύ άλλων ότι η απόφαση αρ. 243/2003 είχε παραβιάσει την προαναφερθείσα απόφαση *Σιδηρόπουλος και λοιποί κατά Ελλάδα*.

10. Στις 16 Δεκεμβρίου 2005, το Εφετείο Δυτικής Μακεδονίας επικύρωσε την απόφαση αρ. 243/2003. Αφού αναφέρθηκε στα άρθρα 9-11 της Σύμβασης και δέχτηκε ότι η δημόσια τάξη αποτελεί νόμιμο σκοπό περιορισμού των δικαιωμάτων που προστατεύονται από τις εν λόγω διατάξεις, προέβη σε μια εκτενή και επεξεργασμένη γεωγραφική και ιστορική ανάλυση του όρου «Μακεδονία». Συμπέρανε ότι πριν το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι όροι «Σλαβική Μακεδονία» ή «Μακεδονικό έθνος» δεν υπήρχαν. Κατά το Εφετείο, ο στρατάρχης Τίτο, τότε Αρχηγός του Γιουγκοσλαβικού Σοσιαλιστικού Κράτους, ενθάρρυνε τη δημιουργία ενός «μακεδονικού έθνους» καθώς και τη διαμόρφωση μιας «εθνικής μακεδονικής ταυτότητας» και μιας «μακεδονικής γλώσσας» για να αντιμετωπίσει κάθε βουλγαρική διεκδίκηση στην περιοχή. Κατά το Εφετείο, οι προσφεύγοντες προωθούσαν τις θέσεις αυτές στην Ελλάδα και ήγειραν θέματα άνευ αντικειμένου σχετικά με «τη μακεδονική γλώσσα και πολιτισμό».

11. Το Εφετείο αναφέρθηκε ιδίως στη συμμετοχή ορισμένων εκ των ιδρυτικών μελών του σωματείου, το 1990, στις εργασίες της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ) και σε μια συνάντηση του 1991, με τον πρώην Πρόεδρο της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, τον Κίρο Γκλιγκόροφ, και δέχτηκε ότι οι προσφεύγοντες είχαν στρατευθεί στην προώθηση της ιδέας της ύπαρξης μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Βασιζόμενο στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει «μακεδονικό έθνος», το Εφετείο επικύρωσε την θέση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, ότι η χρήση του όρου «μακεδονικός» από το αιτούν σωματείο και ο σκοπός που διακήρυσσε το καταστατικό του ήταν αντίθετη στη δημόσια τάξη και έθεταν σε κίνδυνο την αρμονική συμβίωση των κατοίκων της περιοχής της Φλώρινας και τη δημόσια ειρήνη στην Ελλάδα (απόφαση αρ. 243/2005).

12. Στις 22 Ιουνίου 2007, το προσφεύγον σωματείο, εκπροσωπούμενο από τους άλλους προσφεύγοντες ως μέλη της προσωρινής διοίκησής του, άσκησε αναίρεση. Στις προτάσεις του επικαλούνταν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και το άρθρο 11 της

Σύμβασης αναφερόμενο στην αιτιολογία του Εφετείου, και ειδικότερα στο ότι η χρήση του όρου «μακεδονικός» στην επωνυμία του σωματείου μπορούσε να προκαλέσει σύγχυση. Η συζήτηση της υπόθεσης διεξήχθη στις 19 Δεκεμβρίου 2008.

13. Στις 11 Ιουνίου 2009, ο Άρειος Πάγος απέρριψε ομόφωνα την αίτηση αναιρέσεως. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε, μεταξύ άλλων, ότι η απόφαση αρ. 243/2005 του Εφετείου ήταν επαρκώς αιτιολογημένη και σύμφωνη με το άρθρο 12 του Συντάγματος και τις οικείας διατάξεις της Σύμβασης. Έκρινε επίσης ότι, στο πλαίσιο της ειδικής διαδικασίας αναγνώρισης σωματείου, το ανακριτικό σύστημα επέτρεπε στα αρμόδια δικαστήρια να λάβουν υπόψη αυτεπαγγέλτως πραγματικά περιστατικά που δεν τα είχαν αναφέρει οι διάδικοι και ότι τα δικαστήρια δεν δεσμεύονταν από τα αποδεικτικά μέσα και τους ισχυρισμούς των διαδίκων. Ο Άρειος Πάγος συμπέρανε ότι στην υπό κρίση υπόθεση το Δικαστήριο είχε βασιστεί σε επαρκή στοιχεία για να κρίνει ότι η λειτουργία του αναιρεσειόντος σωματείου έθετε σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη και τη δημόσια ειρήνη (απόφαση αρ. 1448/2009). Η απόφαση αυτή καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2009.

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

A. Το Σύνταγμα

14. Το άρθρο 4 § 1 του Συντάγματος έχει ως εξής :

« 1. Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου.»

15. Το άρθρο 12 § 1 του Συντάγματος έχει ως εξής :

« 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.»

B. Ο Αστικός Κώδικας

16. Ο Αστικός Κώδικας περιέχει τις ακόλουθες διατάξεις σχετικά με τα σωματεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα:

Άρθρο 78**Σωματείο**

Ένωση προσώπων που επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό αποκτά προσωπικότητα όταν εγγραφεί σε ειδικό δημόσιο βιβλίο (σωματείο) που τηρείται στο πρωτοδικείο της έδρας του. Για να συσταθεί σωματείο χρειάζονται είκοσι τουλάχιστον πρόσωπα.»

Άρθρο 79**Αίτηση για την εγγραφή σωματείου**

Για την εγγραφή του σωματείου στο βιβλίο οι ιδρυτές ή η Διοίκηση του σωματείου υποβάλλουν αίτηση στο πρωτοδικείο. Στην αίτηση επισυνάπτονται η συστατική πράξη, τα ονόματα των μελών της διοίκησης και το καταστατικό με τις υπογραφές των μελών και με χρονολογία.

Άρθρο 80**Καταστατικό σωματείου**

Το καταστατικό, για να είναι έγκυρο, πρέπει να καθορίζει: 1. Το σκοπό, την επωνυμία και την έδρα του σωματείου 2. τους όρους της εισόδου, της αποχώρησης και της αποβολής των μελών, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους

Άρθρο 81**Απόφαση για την εγγραφή του σωματείου**

Αν συντρέχουν οι νόμιμοι όροι, το πρωτοδικείο δέχεται την αίτηση (...):

Άρθρο 105**Διάλυση Σωματείου**

Με απόφαση του πρωτοδικείου μπορεί να διαλυθεί το σωματείο, (...) 3. αν το σωματείο επιδιώκει σκοπό διαφορετικό από εκείνον που καθορίζει το καταστατικό ή αν ο σκοπός ή η λειτουργία του σωματείου έχουν καταστεί παράνομοι ή ανήθικοι ή αντίθετοι προς τη δημόσια τάξη.

Γ. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

17. Η εκούσια δικαιοδοσία η οποία εφαρμόζεται από τα Δικαστήρια ιδίως όταν εξετάζουν αιτήσεις εγγραφής σωματείου διέπεται από τις ακόλουθες διατάξεις:

Άρθρο 744

« Το δικαστήριο μπορεί και αυτεπαγγέλτως να διατάζει κάθε μέτρο πρόσφορο για την εξακρίβωση πραγματικών γεγονότων, ακόμη και εκείνων που δεν έχουν προταθεί. (...) »

Άρθρο 759 §§ 2 et 3

« 1. Η Απόδειξη που διατάζει το δικαστήριο διεξάγεται με την επιμέλεια κάποιου από τους διαδίκους.

3. Το δικαστήριο, ακόμη και αποκλίνοντας από τις διατάξεις που ρυθμίζουν την Απόδειξη, διατάζει αυτεπαγγέλτως κάθε τι που κατά την κρίση του είναι απαραίτητο, για την εξακρίβωση της αλήθειας των πραγματικών γεγονότων»

18. Επίσης, το άρθρο 336 § 1 ορίζει τα εξής :

« 1. Πραγματικά γεγονότα τα οποία είναι τόσο πασίγνωστα ώστε να μην υπάρχει εύλογη αμφιβολία ότι είναι αληθινά, λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως και χωρίς Απόδειξη».

III. ΨΗΦΙΣΜΑ ΔΗ (2000) 99 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

19. Το Ψήφισμα ΔΗ (2000) 99 υιοθετήθηκε από την Επιτροπή των Υπουργών στις 24 Ιουλίου 2000, κατά την 716^η συνεδρίαση των Πληρεξουσίων των Υπουργών, και το σχετικό κείμενο έχει ως εξής :

« Η Επιτροπή των Υπουργών, δυνάμει του άρθρου 54 της Σύμβασης Προστασίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: Η Σύμβαση),

Έχοντας υπόψη την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία εκδόθηκε στις 10 Ιουλίου 1998 στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και λοιποί* και η οποία διαβιβάστηκε την ίδια ημερομηνία στην Επιτροπή των Υπουργών,

Υπενθυμίζοντας ότι η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 26695/95) που ασκήθηκε κατά της Ελλάδας, και εισήχθη ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις 16 Νοεμβρίου 1994 δυνάμει του άρθρου 25 της Σύμβασης, από τους Χρήστο ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟ, Πέτρο ΔΗΜΤΣΗ, Αναστάσιο ΜΠΟΥΛΕ, Δημήτριο ΣΕΛΤΣΑ και Σταύρο ΣΟΒΙΤΣΙΛΗ, Έλληνες υπηκόους, και ότι η Επιτροπή έκρινε παραδεκτή την αιτίασή τους σύμφωνα με την οποία η άρνηση των εθνικών αρχών να καταχωρίσουν το σωματείο τους παραβίασε το δικαίωμά τους στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι

Υπενθυμίζοντας ότι η υπόθεση εισήχθη στο Δικαστήριο από την Επιτροπή στις 29 Μαΐου 1997 ;

Έχοντας υπόψη ότι στην απόφασή του της 10^{ης} Ιουλίου 1998 το Δικαστήριο, ομόφωνα:

- απέρριψε τις προκαταρκτικές ενστάσεις της Κυβέρνησης του καθ' ου η προσφυγή Κράτος ,
- αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης ,
- αποφάνθηκε ότι δεν επιβαλλόταν να αποφασίσει επί των αιτιάσεων των αντλούμενων από το άρθρο 6, παράγραφος 1, και τα άρθρα 9, 10 και 14 της Σύμβασης,
- αποφάνθηκε ότι η παρούσα απόφαση αποτελούσε από μόνη της δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν οι αιτούντες,
- αποφάνθηκε ότι το εναγόμενο κράτος όφειλε να καταβάλει στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών, 4 000 000 δραχμές για έξοδα και δικαστική δαπάνη και ότι το ποσό αυτό θα αυξανόταν με απλό τόκο 6% ετησίως από τη λήξη της εν λόγω προθεσμίας και έως την καταβολή,
- απέρριψε τις αξιώσεις των προσφευγόντων ως προς τα περαιτέρω,

Έχοντας υπόψη τους Κανόνες που εξέδωσε η Επιτροπή των Υπουργών σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 54 της Σύμβασης,

Αφού κάλεσε το εναγόμενο κράτος να ενημερώσει για τα μέτρα που έλαβε μετά την απόφαση της 10^{ης} Ιουλίου 1998, σχετικά με την υποχρέωση συμμόρφωσης της Ελλάδας δυνάμει του άρθρου 53 της Σύμβασης,

Θεωρώντας ότι κατά την εξέταση της εν λόγω υποθέσεως από την Επιτροπή των Υπουργών, η Κυβέρνηση του εναγόμενου κράτους έδωσε πληροφορίες σχετικά με τα μέτρα που έλαβε προς αποφυγή νέων παραβιάσεων παρομοίων με την παραβίαση που διαπιστώθηκε στην παρούσα απόφαση (περίληψη των σχετικών πληροφοριών περιλαμβάνεται στο παρόν ψήφισμα),

Αφού διαβεβαιώθηκε ότι εντός της ταχθείσας προθεσμίας, η Κυβέρνηση του εναγόμενου κράτους κατέβαλε στους προσφεύγοντες το ποσό που προβλέπεται στην απόφαση της 10^{ης} Ιουλίου 1998,

Δηλώνει, αφού έλαβε γνώση των πληροφοριών που προσκόμισε η Ελληνική Κυβέρνηση, ότι η Ελλάδα εκπλήρωσε τα καθήκοντά της δυνάμει του άρθρου 54 της Σύμβασης στην παρούσα υπόθεση.

Παράρτημα στο Ψήφισμα DH (2000) 99

Πληροφορίες που προσκόμισε η Ελληνική Κυβέρνηση κατά την εξέταση της υπόθεσης Σιδηρόπουλος και λοιποί από την Επιτροπή των Υπουργών

Από την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της 10^{ης} Ιουλίου 1998, στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, δεν διαπιστώθηκε καμία παρόμοια παραβίαση της Σύμβασης, γεγονός που αποδεικνύει τον εξαιρετικό χαρακτήρα της υπόθεσης αυτής. Προκειμένου να επιστήσει την προσοχή των άμεσα ενδιαφερομένων δικαστηρίων, ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Δικαστηρίου (Άρειος Πάγος) απηύθυνε εγκύκλιο στις δικαστικές αρχές του Νομού Φλώρινας στις 30 Οκτωβρίου 1998, με τη μετάφραση στα ελληνικά της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην εν λόγω υπόθεση.

Επίσης, η απόφαση του Δικαστηρίου δημοσιεύθηκε *in extenso* στο νομικό περιοδικό το *Σύνταγμα αρ. 2 / 1999*, και σχόλιο της απόφασης υπάρχει στο νομικό περιοδικό *Δίκη*, (τεύχος Νοεμβρίου 1999). Τέλος, η απόφαση αυτή αναφέρεται και στο βιβλίο «*Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*», 1999, σ. 46. Το βιβλίο αυτό διανεμήθηκε δωρεάν σε όλους τους πρωτοδίκες, τους δικαστές του Εφετείου και του Αρείου Πάγου.

Η Κυβέρνηση της Ελλάδας θεωρεί ότι, δεδομένης της άμεσης συνέπειας που έχουν σήμερα οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο ελληνικό δίκαιο (βλ. ιδίως υπόθεση *Παπαγεωργίου κατά Ελλάδας*, Ψήφισμα ΔΗ (99) 714), τα Ελληνικά Δικαστήρια θα αποφύγουν το είδος του νομικού λάθους στο οποίο βασίστηκε η παραβίαση που διαπιστώθηκε στην εν λόγω απόφαση.

Συνεπώς, η Ελληνική Κυβέρνηση θεωρεί ότι έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της δυνάμει του άρθρου 53 της Σύμβασης.»

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 11 ΚΑΙ 46 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

20. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την απόρριψη της αίτησης εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου. Επικαλούνται τα άρθρα 11 και 46 της Σύμβασης, τα οποία έχουν ως εξής :

Άρθρο 11

« 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προασπίσεως των συμφερόντων του.

2. Η άσκησης των δικαιωμάτων τούτων δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία

μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησιν των δικαιωμάτων τούτων υπό μελών των ενόπλων δυνάμεων της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους.»

Άρθρο 46

«1. Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι.

2. Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης.

3. Εάν η Επιτροπή Υπουργών κρίνει ότι η εποπτεία της εκτέλεσης μιας οριστικής απόφασης εμποδίζεται από ένα πρόβλημα στην ερμηνεία της απόφασης, μπορεί να παραπέμψει το θέμα στο Δικαστήριο προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του ερμηνευτικού ζητήματος. Η απόφαση περί παραπομπής απαιτεί πλειοψηφία δύο τρίτων των εκπροσώπων που έχουν το δικαίωμα να μετέχουν στην Επιτροπή.

4. Εάν η Επιτροπή Υπουργών κρίνει ότι ένα Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος αρνείται να συμμορφωθεί με οριστική απόφαση σε υπόθεση στην οποία είναι μέρος, μπορεί, αφού προειδοποιήσει επισήμως το Μέρος αυτό και με απόφαση που λαμβάνεται με πλειοψηφία δύο τρίτων των εκπροσώπων που έχουν το δικαίωμα να μετέχουν στην Επιτροπή, να παραπέμψει στο Δικαστήριο το ζήτημα εάν το εν λόγω Μέρος έχει παραλείψει να εκπληρώσει την υποχρέωση του δυνάμει της παραγράφου 1.

5. Εάν το Δικαστήριο διαπιστώσει παραβίαση της παραγράφου 1, παραπέμπει την υπόθεση στην Επιτροπή Υπουργών προκειμένου αυτή να εξετάσει τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν. Εάν το Δικαστήριο δεν διαπιστώσει παραβίαση της παραγράφου 1, παραπέμπει την υπόθεση στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία κλείνει την εξέταση της υπόθεσης.

-21. Το Δικαστήριο πρέπει κατ' αρχήν να εξετάσει εάν, η παρούσα αιτίαση πρέπει να εξεταστεί με βάση το άρθρο 11 αλλά και χωριστά βάσει του άρθρου 46 της Σύμβασης, όπως υποστηρίζουν οι προσφεύγοντες. Ως προς αυτό, είχε την ευκαιρία να εκφράσει σοβαρές αμφιβολίες ως προς το εάν το άρθρο 46 § 1 της Σύμβασης μπορεί να ερμηνευθεί ως ότι αναγνωρίζει δικαίωμα στον προσφεύγοντα το οποίο μπορεί να επικαλεστεί με ατομική προσφυγή ενώπιον του Δικαστηρίου. Μολονότι είναι αρμόδιο να εξετάσει εάν τα μέτρα που λαμβάνει ένα Κράτος προς εκτέλεση μίας από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι σύμφωνα με τις κανονιστικές διατάξεις της Σύμβασης, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι κατ' αρχήν δεν μπορεί να ελέγξει βάσει του άρθρου 46 § 1, εάν ένα συμβαλλόμενο Κράτος συμμορφώθηκε με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από μία απόφασή του (βλ. σχετικά, *Bochan κατά Ουκρανίας* (n° 2) [GC], αρ. 22251/08, §§ 33 και 34, CEDH 2015, *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας* (n° 2) [GC], αρ. 32772/02, §§ 61-68 και 78-98, CEDH 2009, *Μακεδονική οργάνωση unie Ilinden – PIRIN και λοιποί κατά Βουλγαρίας* (n° 2), n° 41561/07 και 20972/08, § 66, 18 octobre 2011, *Bourdov κατά Ρωσσίας* (n° 2), n° 33509/04, § 121, CEDH 2009). Οι νέες παράγραφοι 4 και 5 που προστέθηκαν στο άρθρο 46 της Σύμβασης με το άρθρο 16 του Πρωτοκόλλου αρ. 14 φαίνεται να επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη (*Μακεδονική οργάνωση unie Ilinden – PIRIN και λοιποί* (n° 2), *loc. cit.*).

22. Επίσης, εκτός από το ότι οι προσφεύγοντες στην παρούσα υπόθεση δεν αντιστοιχούν όλοι με αυτούς της υπόθεσης *Σιδηρόπουλος και λοιποί* (προαναφερθείσα απόφαση), τα ζητήματα που εγείρονται σε σχέση με το άρθρο 46 § 1 της Σύμβασης συνδέονται στενά με αυτά που εγείρονται σε σχέση με το άρθρο 11. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο θα εξετάσει την παρούσα αιτίαση μόνον υπό το πρίσμα της τελευταίας αυτής διάταξης (βλ. προαναφερθείσα *Μακεδονική οργάνωση unie Ilinden – PIRIN και λοιποί* (n° 2), § 67, *Johansen κατά Νορβηγίας* (déc.), αρ. 12750/02, 10 Οκτωβρίου 2002).

A. Επί του παραδεκτού

23. Η Κυβέρνηση προβάλλει την ένσταση του απαραδέκτου της αιτίασης αυτής λόγω του ότι οι προσφεύγοντες δεν αμφισβήτησαν ρητά ενώπιον του Αρείου Πάγου ένα από τα επιχειρήματα που έκανε δεκτά το Εφετείο, ήτοι ότι η χρήση του όρου «μακεδονικός» μπορούσε να προκαλέσει σύγχυση στον πληθυσμό.

24. Οι προσφεύγοντες απαντούν ότι, όπως δέχτηκε ο Άρειος Πάγος, η αίτηση εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου απορρίφθηκε κυρίως λόγω των κινδύνων που η ονομασία του συνεπαγόταν για τη δημόσια τάξη και την αρμονική κοινή ζωή των κατοίκων της περιοχής της Φλώρινας. Επιπροσθέτως, υποστηρίζουν ότι στην αίτηση αναιρέσεώς τους, αναφέρθηκαν στο επιχείρημα που έκανε δεκτό το Εφετείο Δυτικής Μακεδονίας σχετικά με τη σύγχυση που μπορεί να προκαλέσει η ονομασία του σωματείου.

25. Όσον αφορά τις γενικές αρχές που διέπουν την εφαρμογή του κανόνα της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων υπό την έννοια του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης, το Δικαστήριο παραπέμπει στη σχετική νομολογία του (βλ. ιδίως *Akdivar και λοιποί κατά Τουρκίας*, 16 Σεπτεμβρίου 1996, §§ 65-69, *Recueil* 1996-IV, *Vučković και λοιποί κατά Σερβίας* [GC], n° 17153/11, §§ 69-77, 25 Μαρτίου 2014).

26. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ότι οι προσφεύγοντες ανέφεραν ενώπιον του Αρείου Πάγου ότι η απόφαση αρ. 243/2005 του Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας επέφερε προσβολή της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και, ειδικότερα στο άρθρο 11 της Σύμβασης. Επίσης, αναφέρθηκαν στις προτάσεις που υπέβαλαν ενώπιον του Αρείου Πάγου στο επιχείρημα το αντλούμενο από τη σύγχυση που μπορούσε να προκληθεί από τη χρήση του όρου «μακεδονικός» στην ονομασία του προσφεύγοντος σωματείου. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες ικανοποίησαν την απαίτηση της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων ως προς αυτό το τμήμα της προσφυγής και απορρίπτει τη σχετική ένσταση της Κυβέρνησης.

27. Επίσης, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 § 3 α) της Σύμβασης και ότι δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Επομένως, πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

28. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ιδίως ότι γενικά το Ελληνικό Κράτος αναγνωρίζει σε κάθε άτομο το δικαίωμα να εκφραστεί υπέρ οποιασδήποτε μειονότητας στην ελληνική επικράτεια. Εξάλλου, στην υπό κρίση υπόθεση, τα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι η χρήση του όρου «μακεδονικός» στην ονομασία του προσφεύγοντος σωματείου ως στοιχείο πολιτισμικό και γλωσσολογικό που διακρίνεται από την ελληνική ιστορία μπορούσε να εμποδίσει την άσκηση της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι τρίτων προσώπων. Αυτό θα ίσχυε για τα μέλη άλλων σωματείων και ενώσεων όπου ο όρος «μακεδονικός» χρησιμοποιείται με τη γεωγραφική του σημασία, αναφερόμενος στο βόρειο τμήμα της Ελλάδας. Επίσης, η Κυβέρνηση προσκομίζει τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, ήτοι πρωτοδικείων και εφετείων, για να αποδείξει ότι προβαίνουν σε εξέταση κατά περίπτωση για κάθε αίτηση εγγραφής σωματείου. Αναφέρεται ειδικότερα στην επιχείρηση μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα με την ονομασία «Εκπαιδευτική και πολιτιστική κίνηση Έδεσσας» καθώς και στο πολιτικό κόμμα «*Ουράνιο Τόξο*» που έχουν σκοπούς παρόμοιους με αυτούς του προσφεύγοντος σωματείου και που αναγνωρίστηκαν από τα εθνικά δικαστήρια. Η Κυβέρνηση δέχεται ότι στην υπό κρίση υπόθεση τα εθνικά δικαστήρια έκαναν εκτενείς αναφορές στην ιστορική πτυχή της υπόθεσης όσον αφορά τη χρήση του όρου «μακεδονικός». Υποστηρίζει συγχρόνως ότι οι κύριοι σκοποί της παρέμβασης στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι του προσφεύγοντος σωματείου, ήταν η προστασία της δημόσιας ειρήνης και των δικαιωμάτων των τρίτων, ιδίως λόγω της σύγχυσης που θα μπορούσε να προκύψει από τη χρήση ενός όρου με γεωγραφική έννοια ως έννοια πολιτισμικού και ιστορικού περιεχομένου. Σε κάθε περίπτωση, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι δεν επιβλήθηκε απόλυτη απαγόρευση στο προσφεύγον σωματείο. Το εν λόγω σωματείο μπορούσε να επανέλθει αργότερα ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων με νέο αίτημα εγγραφής.

29. Οι προσφεύγοντες απαντούν κυρίως ότι η άρνηση εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου δεν βασίστηκε μόνον στο στοιχείο της σύγχυσης που μπορούσε να προκληθεί μεταξύ των ενδιαφερομένων προσώπων λόγω του όρου «μακεδονικός». Υποστηρίζουν ότι ο Άρειος Πάγος αναφέρθηκε γενικότερα στην ομογένεια του

ελληνικού πληθυσμού και στη μη ύπαρξη «μακεδονικού» έθνους, γλώσσας και πολιτισμού. Επίσης, οι προσφεύγοντες αναφέρουν ότι η Κυβέρνηση δεν αναφέρει πουθενά στις παρατηρήσεις της την προαναφερθείσα απόφαση *Σιδηρόπουλος και λοιποί* η οποία αφορά την αρχική απόρριψη το 1994 της αίτησης εγγραφής του προσφεύγοντος εδώ σωματείου από τα εθνικά δικαστήρια και τη συνακόλουθη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 11 στην οποία προέβη το Δικαστήριο. Επίσης, οι προσφεύγοντες αναφέρονται σε διάφορα κείμενα και εκθέσεις που έχουν δημοσιευθεί από διεθνείς οργανισμούς, στους οποίους η Ελλάδα έχει προσχωρήσει, και οι οποίοι τάσσονται υπέρ της χωρίς δυσανάλογα εμπόδια εγγραφής των σωματείων τα μέλη των οποίων προέρχονται από μειονότητες.

1. Επί της ύπαρξης παρέμβασης

30. Κατά τους προσφεύγοντες – και η Κυβέρνηση δεν το αμφισβητεί – η απόρριψη της αίτησης εγγραφής αποτελεί παρέμβαση των εθνικών αρχών στο δικαίωμά τους στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, παρέμβαση η οποία τους στέρησε τη δυνατότητα να επιδιώξουν συλλογικά ή ατομικά τους σκοπούς που ορίζονται στο καταστατικό του προσφεύγοντος σωματείου και εδώ πρώτου προσφεύγοντος. Αυτή είναι και η άποψη του Δικαστηρίου, και επομένως, υπήρξε στην υπό κρίση υπόθεση παρέμβαση στο δικαίωμα που προστατεύεται από το άρθρο 11 της Σύμβασης.

2. Επί της δικαιολογίας της παρέμβασης

31. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι παρόμοια παρέμβαση παραβιάζει το άρθρο 11 της Σύμβασης, εκτός εάν «προβλέπεται από το νόμο», εξυπηρετεί νόμιμο σκοπό ή σκοπούς υπό το πρίσμα της παραγράφου 2 της διατάξης αυτής και είναι «αναγκαία σε μια δημοκρατική κοινωνία » για την επίτευξη των σκοπών αυτών .

α) Προβλεπόμενη από νόμο

32. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν αμφισβητείται από τα μέρη ότι η εν λόγω παρέμβαση «προβλεπόταν από το νόμο» και ότι βασιζόταν, ιδίως, στα άρθρα 12 του Συντάγματος και 78-80 του Αστικού Κώδικα (βλ. ανωτέρω παράγραφοι 15 και 16).

β) Νόμιμος σκοπός

33. Το Δικαστήριο παρατηρεί επίσης ότι οι διάδικοι δεν αμφισβητούν ούτε το ότι η επίδικη παρέμβαση αποσκοπούσε σε νόμιμους σκοπούς, ήτοι τη δημόσια ασφάλεια και την προστασία της δημόσιας τάξης.

γ) Αναγκαία σε δημοκρατική κοινωνία*i. Οικείες γενικές αρχές*

34. Το Δικαστήριο αναφέρεται στις γενικές αρχές που απορρέουν από την οικεία νομολογία του σχετικά με την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι (*Gorzelik και λοιποί κατά Πολωνίας* [GC], αρ. 44158/98, §§ 88-93, CEDH 2004-I, και τις σχετικές αναφορές που παρατίθενται, και *Association Rhino και λοιποί κατά Ελβετίας*, αρ. 48848/07, § 61, 11 Οκτωβρίου 2011), και υπενθυμίζει ότι το δικαίωμα που διατυπώνεται στο άρθρο 11 περιλαμβάνει και το δικαίωμα ίδρυσης σωματείου. Η δυνατότητα των πολιτών να συστήσουν νομικό πρόσωπο προκειμένου να ενεργούν συλλογικά σε έναν τομέα κοινού ενδιαφέροντος αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές πτυχές του δικαιώματος της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι, χωρίς το οποίο το δικαίωμα αυτό δεν θα είχε κανένα νόημα (προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 40).

35. Συνεπώς, για να κρίνουν την ύπαρξη ανάγκης κατά την έννοια του άρθρου 11 § 2, τα Κράτη διαθέτουν περιορισμένη εξουσία εκτιμήσεως, η οποία συνοδεύεται από έναν αυστηρό ευρωπαϊκό έλεγχο που αφορά συγχρόνως το νόμο και τις αποφάσεις που τον εφαρμόζουν, συμπεριλαμβανομένων των αποφάσεων ανεξάρτητου δικαστηρίου.

36. Εξάλλου, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι όταν ασκεί έλεγχο, δεν έχει ως καθήκον να υποκαταστήσει τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, αλλά να ελέγξει υπό το πρίσμα του άρθρου 11 τις αποφάσεις που αυτά εξέδωσαν δυνάμει της εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτουν. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να περιορίζεται στο να ερευνά εάν το καθ' ου η προσφυγή Κράτος έκανε χρήση της εν λόγω εξουσίας με καλή πίστη, επιμέλεια και ευλόγως: πρέπει να εξετάσει την επίδικη παρέμβαση υπό το πρίσμα του συνόλου της υπόθεσης για να αποφανθεί εάν ήταν «ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό» και εάν οι λόγοι που επικαλούνται οι εθνικές αρχές για να τη δικαιολογήσουν φαίνονται «πρέποντες και επαρκείς». Έτσι, το Δικαστήριο πρέπει να πειστεί ότι οι

εθνικές αρχές εφάρμοσαν κανόνες σύμφωνους με τις αρχές που θεσπίζει το άρθρο 11 και επιπλέον, εάν βασίστηκαν σε μια παραδεκτή εκτίμηση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών (προαναφερθείσα *Gorzelik και λοιποί*, § 96, και προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 40).

ii. *Εφαρμογή των ανωτέρω αρχών στην υπό κρίση υπόθεση*

37. Καταρχάς πρέπει να υπομνησθεί εξ αρχής ότι στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και λοιποί* (προαναφερθείσα απόφαση), το Δικαστήριο συμπέρανε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης, αφού έκανε ιδίως δεκτό ότι οι σκοποί του προσφεύγοντος σωματείου, όπως αναφερόντουσαν στο καταστατικό αυτού, φαινόταν «απολύτως σαφείς και νόμιμοι» (προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 44). Απέρριψε επίσης το επιχείρημα που έκαναν τότε δεκτό τα εθνικά δικαστήρια, ήτοι ότι έβλεπαν στη χρήση του όρου «μακεδονικός» από την προσφεύγουσα εταιρεία (σωματείο) την πρόθεση των ιδρυτών της να αμφισβητήσουν την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας. Ειδικότερα δέχτηκε ότι «η διαπίστωση αυτή στηριζόταν σε μια απλή υποψία σε σχέση με τις πραγματικές προθέσεις των ιδρυτών του σωματείου και τις δράσεις που αυτό θα πραγματοποιούσε από τη στιγμή που θα άρχιζε να λειτουργεί» (προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 45). Τέλος, στην ίδια απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε ότι καθώς δεν υπήρξε ποτέ, το εν λόγω σωματείο δεν είχε το χρόνο να πραγματοποιήσει δραστηριότητες που δεν συνάδουν με τους σκοπούς που αναφέρονται στο καταστατικό του, όπως υποστήριζε η Κυβέρνηση. Σε κάθε περίπτωση, σε καταφατική περίπτωση, οι εθνικές αρχές δεν θα βρισκόντουσαν αποπλισμένες, καθόσον το αρμόδιο δικαστήριο θα μπορούσε να διατάξει, δυνάμει του άρθρου 105 Α.Κ., τη διάλυση του σωματείου, εάν αυτό επεδίωκε σκοπό διαφορετικό από αυτόν που καθορίζεται από το καταστατικό ή εάν η λειτουργία του αποδεικνυόταν αντίθετη στο νόμο, τα χρηστά ήθη και τη δημόσια τάξη (προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 46).

38. Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα εθνικά δικαστήρια απέρριψαν την αίτηση εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου στηριζόμενα περισσότερο ή λιγότερο στο ίδιο σκεπτικό με αυτό που εφάρμοσαν στην υπόθεση *Σιδηρόπουλος και λοιποί* (προαναφερθείσα απόφαση). Ειδικότερα, το Εφετείο Δυτικής Μακεδονίας, αφού προέβη σε μια εκτενή ανάλυση του «μακεδονικού ζητήματος»

έφτασε στο συμπέρασμα ότι οι όροι «Σλαβική Μακεδονία» ή «μακεδονικό έθνος» δεν αντιστοιχούν στην πραγματικότητα. Στηριζόμενο στα συμπεράσματα αυτά, τα οποία εν συνεχεία επικυρώθηκαν από τον Άρειο Πάγο, το Εφετείο κατέληξε ιδίως στην απουσία «μακεδονικού πολιτισμού ή γλώσσας». Έκρινε ότι το καταστατικό των προσφεύγοντος σωματείου και η χρήση του όρου «μακεδονικός» θα μπορούσαν να προκαλέσουν σύγχυση στην χώρα σχετικά με την ταυτότητα των σωματείου και να διαταράξουν τη δημόσια τάξη.

39. Πρώτον, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι σκοποί του προσφεύγοντος σωματείου, που αναφέρονται, γενικά, στο καταστατικό του, δύσκολα μπορούσαν από μόνοι τους να επιφέρουν παραβίαση της δημόσιας τάξης. Συναφώς σκόπιμο είναι να υπομνησθεί ότι στην προαναφερθείσα απόφασή του *Σιδηρόπουλος και λοιποί* το Δικαστήριο έκρινε ήδη ότι «ακόμα και αν υποτεθεί ότι οι ιδρυτές σωματείου, όπως αυτό της υπό κρίση υπόθεσης, επικαλούνται μειονοτική συνείδηση, το Έγγραφο της Διάσκεψης της Κοπεγχάγης για την ανθρώπινη διάσταση της ΔΑΣΕ (Κεφάλαιο IV) της 29^{ης} Ιουνίου 1990 και ο Χάρτης του Παρισιού για μια Νέα Ευρώπη της 21^{ης} Νοεμβρίου 1990 – που η Ελλάδα επιπλέον υπέγραψε – τους επιτρέπουν να ιδρύνουν σωματεία για να προστατεύσουν την πολιτιστική και πνευματική τους κληρονομιά» (προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, , § 44).

40. Δεύτερον, δεν προκύπτει από το φάκελλο ότι οι υπό τους αριθμούς 2-8 προσφεύγοντες έλαβαν κατά την εποχή των πραγματικών περιστατικών πρωτοβουλίες και/ή πραγματοποίησαν δράσεις ικανές να θέσουν σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη στην Ελλάδα. Στην απόφασή του αρ. 243/2005, το Εφετείο Δυτικής Μακεδονίας αναφέρθηκε μόνον σε δράσεις, που έγιναν μεταξύ 1990 και 1991, από ορισμένα από τα ιδρυτικά μέλη του προσφεύγοντος σωματείου για να συμπεράνει ότι είχαν στρατευθεί στην προώθηση της ιδέας της ύπαρξης μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Εντούτοις, τα πραγματικά περιστατικά που έκανε δεκτά το εφετείο, ανάγονται σε παρελθόντα έτη, που δεν αφορούν την επίμαχη περίοδο της υπό κρίση υπόθεσης, δηλαδή την περίοδο που καλύπτει την αίτηση εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου και η οποία χρονολογείται πάνω από δέκα έτη αργότερα.

41. Τέλος, όπως και στην (προαναφερθείσα) *Σιδηρόπουλος και λοιποί* , το Δικαστήριο θεωρεί ότι ένα ιδιαίτερα κρίσιμο στην υπό κρίση υπόθεση στοιχείο είναι η

θέση του εθνικού δικαίου σε σχέση με τον έλεγχο της εγγραφής των σωματείων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Πράγματι, το άρθρο 12 του Συντάγματος αναφέρει ότι η ίδρυση σωματείων δεν μπορεί να υπόκειται σε προηγούμενη άδεια. Επίσης, το άρθρο 81 του Αστικού Κώδικα, δεν επιτρέπει στα δικαστήρια να ασκούν έλεγχο σκοπιμότητας της αίτησης εγγραφής ενός σωματείου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (προαναφερθείσα, *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 45).

42. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι στην υπό κρίση υπόθεση, προκειμένου να εκτιμήσουν τους σκοπούς και την πιθανή δραστηριότητα του προσφεύγοντος σωματείου, τα εθνικά δικαστήρια στηρίχτηκαν στο ότι τα άρθρα 9-11 της Σύμβασης περιλάμβαναν την έννοια της δημόσιας τάξης μεταξύ των νόμιμων σκοπών που είναι ικανοί να δικαιολογήσουν περιορισμό των προστατευόμενων δικαιωμάτων (βλ. ανωτέρω παράγραφο 10). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, έπρεπε επίσης να λάβουν υπόψη την οικεία νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία ευνοεί την εγγραφή σωματείου και όχι τον προηγούμενο έλεγχο της νομιμότητάς του, όταν το εθνικό δίκαιο περιλαμβάνει διατάξεις που επιτρέπουν την *a posteriori* παρακολούθηση της δραστηριότητάς του (βλ., μεταξύ άλλων, *Emin και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 34144/05, § 31, 27 Μαρτίου 2008).

43. Έτσι, όσον αφορά την θέση του εθνικού δικαίου στην υπό κρίση υπόθεση, ακόμη και αν υποθεθεί ότι θα καταγράφονταν συγκεκριμένες δράσεις ικανές να διαταράξουν τη δημόσια τάξη στην Ελλάδα μετά την εγγραφή του προσφεύγοντος σωματείου, οι εθνικές αρχές, δεν θα ήταν αφοπλισμένες: δυνάμει του άρθρου 105 του Αστικού Κώδικα, το Πολυμελές Πρωτοδικείο θα μπορούσε να διατάξει τη διάλυση του προσφεύγοντος σωματείου εάν αυτό επεδίωκε σκοπό διαφορετικό από αυτόν που ορίζεται στο καταστατικό του ή εάν η λειτουργία του αποδεικνυόταν αντίθετη προς το νόμο, τα χρηστά ήθη ή τη δημόσια τάξη (βλ. προαναφερθείσα *Σιδηρόπουλος και λοιποί*, § 46).

44. Κατόπιν των ανωτέρω, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η άρνηση εγγραφής του επίμαχου σωματείου ήταν δυσανάλογη προς τους νόμιμους σκοπούς που έκαναν δεκτούς τα εθνικά δικαστήρια. Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ

45. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης και παραπονούνται για τη διάρκεια της διαδικασίας και τον μη δίκαιο χαρακτήρα αυτής. Όσον αφορά ειδικότερα, την αιτίαση την αντλούμενη από το μη δίκαιο χαρακτήρα αυτής, υποστηρίζουν ότι οι αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων πάσχουν από έλλειψη αιτιολογίας και, όσον αφορά τον Άρειο Πάγο, από έλλειψη αμεροληψίας. Επιπλέον, οι προσφεύγοντες παραπονούνται υπό πρίσμα του άρθρου 14 της Σύμβασης για την απόρριψη της αίτησης εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου.

Επί του παραδεκτού

46. Όσον αφορά την αντλούμενη από το μη δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας αιτίαση, η οποία διατυπώνεται υπό το πρίσμα του άρθρου 6 § 1, το Δικαστήριο δεν εντοπίζει ενδείξεις αυθαιρεσίας κατά τη διεξαγωγή της επίμαχης διαδικασίας, η οποία σεβάστηκε το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο. Επιπλέον, οι επίμαχες αποφάσεις ήταν επαρκώς αιτιολογημένες. Τέλος, στον βαθμό που είναι αρμόδιο να κρίνει τον ισχυρισμό περί αμεροληψίας του Αρείου Πάγου, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η εν λόγω αιτίαση δεν είναι τεκμηριωμένη και, επομένως, δεν εντοπίζει καμία ένδειξη παραβίασης του άρθρου 6 § 1 ως προς το θέμα αυτό. Συνεπώς, το τμήμα αυτό της προσφυγής είναι προδήλως αβάσιμο και πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 α) και 4 της Σύμβασης.

47. Όσον αφορά την αντλούμενη από τη διάρκεια της διαδικασίας αιτίαση, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η επίμαχη διαδικασία άρχισε στις 24 Ιουλίου 2003, ημερομηνία κατά την οποία οι προσφεύγοντες προσέφυγαν στο Πολυμελές Δικαστήριο Φλώρινας και έληξε στις 17 Σεπτεμβρίου 2009, ημερομηνία κατά την οποία η απόφαση αρ. 1448/2009 του Αρείου Πάγου καθαρογράφηκε και επικυρώθηκε. Επομένως, πρόκειται για διάρκεια έξι ετών και δύο μηνών περίπου για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας.

48. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας κρίνεται ιδίως υπό το πρίσμα της πολυπλοκότητας της υπόθεσης και της συμπεριφοράς του προσφεύγοντος και των αρμοδίων αρχών καθώς και σε σχέση με το διακύβευμα της υπόθεσης για τον ενδιαφερόμενο (βλ., μεταξύ άλλων, *Γλυκαντζή κατά*

Ελλάδας, αρ. 40150/09, § 47, 30 Οκτωβρίου 2012). Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι μεσολάβησε περίοδος ενάμιση έτους μεταξύ της 16^{ης} Δεκεμβρίου 2005, ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης αρ. 243/2005 του Εφετείου Δυτικής Μακεδονίας και της 22ας Ιουνίου 2007, ημερομηνία προσφυγής στον Άρειο Πάγο από το προσφεύγον σωματείο. Καθώς οι προσφεύγοντες δεν δίνουν εξηγήσεις ως προς την καθυστέρηση αυτή, το δικαστήριο θεωρεί ότι δεν μπορεί αυτή να προσαφθεί στις εθνικές αρχές. Συνεπώς, η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη εκτείνεται σε περίπου τεσσεράμισι έτη, και δεν μπορεί να θεωρηθεί ως υπερβολική για τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας (βλ., ομοίως, *Κάντας κατά Ελλάδας* [Επιτροπή], n° 47943/10, §§ 21-22, 26 Νοεμβρίου 2013).

49. Τέλος, υπό το πρίσμα του άρθρου 14 της Σύμβασης, οι προσφεύγοντες επαναλαμβάνουν στην πραγματικότητα τους ισχυρισμούς που έχουν ήδη εκθέσει σχετικά με το άρθρο 11 της Σύμβασης. Στο βαθμό που δεν προκύπτει από τον φάκελλο ότι η απόρριψη της αίτησης εγγραφής του προσφεύγοντος σωματείου στηριζόταν σε λόγους που συνιστούσαν διάκριση, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι η εν λόγω αιτίαση πρέπει να απορριφθεί κατ' εφαρμογή του άρθρου 35 §§ 3 α) και 4 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

50. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

« Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

51. Οι προσφεύγοντες ζητούν από κοινού το ποσό των 10 000 ευρώ για την ηθική βλάβη που υπέστησαν λόγω της παραβίασης του άρθρου 11. Ζητούν το επιδικασθέν ποσό να καταβληθεί στον τραπεζικό λογαριασμό του υπ' αριθμόν 4 προσφεύγοντος.

52. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το αιτηθέν ποσό είναι υπερβολικό και ότι η διαπίστωση της παραβίασης θα αποτελούσε επαρκή δίκαιη ικανοποίηση.

53. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν ορισμένη ηθική βλάβη λόγω της δυσανάλογης προσβολής του δικαιώματος στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και ότι μόνη η διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 11 δεν αποτελεί επαρκή αποκατάσταση. Αποφαινόμενο με δικαιοσύνη, σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης, το Δικαστήριο επιδικάζει από κοινού στους προσφεύγοντες το αιτούμενο ποσό, ήτοι 10 000 ευρώ λόγω ηθικής βλάβης, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος. Όσον αφορά το αίτημα για καταβολή του εν λόγω ποσού απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό του υπ' αριθμόν 4 προσφεύγοντος, ελλείψει πιο συγκεκριμένων εξηγήσεων επί του θέματος από πλευράς προσφευγόντων, το Δικαστήριο δεν θεωρεί αναγκαίο να το ικανοποιήσει.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

54. Οι προσφεύγοντες ζητούν από κοινού το ποσό των 2 000 ευρώ για έξοδα και την ενόπιον του Δικαστηρίου δικαστική δαπάνη. Για το σκοπό αυτό προσκομίζουν αναλυτικό τιμολόγιο. Ζητούν από το Δικαστήριο να διατάξει την καταβολή του εν λόγω ποσού απ' ευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό του εκπροσώπου τους, το Ελληνικό Παρατηρητήριο του Ελσίνκι.

55. Η Κυβέρνηση θεωρεί το αιτούμενο ποσό υπερβολικό.

56. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένας προσφεύγων δεν μπορεί να πετύχει καταβολή των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης παρά μόνον εάν αυτά αποδεικνύονται αληθή, αναγκαία και εύλογα ως προς το ύψος τους. Λαμβανομένου υπόψη του εγγράφου που έχει στην κατοχή του και τα ως άνω κριτήρια, το Δικαστήριο χορηγεί από κοινού στους προσφεύγοντες το αιτούμενο ποσό, ήτοι 2 000 ευρώ για έξοδα και δικαστική δαπάνη, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται από αυτούς ως φόρος. Το ποσό αυτό θα κατατεθεί στον τραπεζικό λογαριασμό του εκπροσώπου τους, του Ελληνικού Παρατηρητηρίου του Ελσίνκι (βλ. *Βαλλιανάτος και λοιποί κατά Ελλάδα* [GC], αρ.29381/09 και 32684/09, § 103, CEDH 2013 (αποσπάσματα)).

Γ. Τόκοι υπερημερίας

57. Το Δικαστήριο κρίνει ότι αρμόζει να υπολογισθούν οι τόκοι υπερημερίας επί του επιτοκίου διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπεζής, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή όσον αφορά την αντλούμενη από το άρθρο 11 της Σύμβασης αιτίαση, και απαράδεκτη ως προς τα περαιτέρω,
2. *Αποφαίνεται* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 11 της Σύμβασης,
3. *Αποφαίνεται*
  - α) ότι το καθ' ου η προσφυγή Κράτος οφείλει να καταβάλει, εντός τριών μηνών από την ημέρα που η απόφαση θα καταστεί οριστική, σύμφωνα με το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης, τα ακόλουθα ποσά :
    - i) 10 000 € (δέκα χιλιάδες ευρώ) από κοινού στους προσφεύγοντες, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος, λόγω ηθικής βλάβης,
    - ii) 2 000 € (δύο χιλιάδες ευρώ) από κοινού στους προσφεύγοντες, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος από αυτούς, για έξοδα και δικαστική δαπάνη, ποσό το οποίο θα κατατεθεί απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό του εκπροσώπου τους
  - β) ότι από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα αυξάνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο προς το ισχύον κατ' αυτό το χρονικό διάστημα επιτόκιο διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες,
4. *Απορρίπτει* το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης ως προς τα περαιτέρω .

Συντάχθηκε στα γαλλικά και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 9 Ιουλίου 2015, κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

№ Φ 092.22/4855

Søren Nielsen
Γραμματέας

Isabelle Berro
Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Σωματείο (Στέγη Μακεδονικού Πολιτισμού)
2. Πέτρος ΔΗΜΤΣΗΣ, γεννηθείς το 1957
3. Ιωάννης ΓΚΟΤΣΗΣ, γεννηθείς το 1940
4. Παναγιώτης ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ, γεννηθείς το 1956
5. Γεωργία ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ, γεννηθείσα το 1970
6. Ελευθέριος ΜΑΝΤΖΑΣ, γεννηθείς το 1953
7. Πέτρος ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, γεννηθείς το 1960
8. Ηλίας ΝΤΑΦΟΠΟΥΛΟΣ, γεννηθείς το 1967

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο

Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα